

Refleksje o roli wartości w życiu człowieka...

Mgr Aleksandra Noyszewska

1. OPIS POJĘCIA W NAUKACH

Wartość... musimy zacząć od spojrzenia na definicję słowa. Potocznie pojęcie, desygnat tego słowa wiąże nam się z odczuciem czegoś cennego. To podstawowa kategoria normatywna, oznaczająca wszystko to co cenne i godne pożądania - „stanowiące cel dążeń ludzkich”¹. Z punktu widzenia filozofii jest to pojęcie wieloznaczne. Ujmując problem obiektywistycznie, jest to pewna właściwość przedmiotów, niezależnie od tego jak je oceniają ludzie. W ujęciu subiektywnym - jako właściwość dana przedmiotom przez człowieka, w zależności, od jego potrzeb, uczuć, woli. Pedagogika zwraca uwagę na to, że wartościowanie zmienia się w zależności od przemian życia społecznego i kulturowego. W stałych układach społecznych, podlega pewnej obiektywizacji, pełniąc funkcję czynnika spajającego grupy, społeczeństwa, narody². Nauki społeczne - socjologia, psychologia, kryminologia, opisują człowieka, jego relacje społeczne. Opracowują problemy zgodności i ładu a także rozmycia i chaosu w aspekcie wartości. To jest pole, które ukazuje nam konsekwencje, osobowe i społeczne tych działań. Nauki te obrazują zakres i nasilenie zjawiska; niejednoznacz-

ności norm oraz ich skutków moralnych, prawnych, kulturowych³. W obszarze ekonomii, wartość definiujemy, jako taką właściwość towaru, która zaspakaja określone potrzeby ludzkie. W zależności od wkładu pracy, arcyzmu, wysiłku, trudu, wartość danego przedmiotu, rośnie lub obniża się. W każdej z nauk znajdziemy obszar, który uzupełnia tę definicję. Moralność, nauki społeczne, ekonomiczne, mat-fizyczne... mają punkt centralny dla odczytywania wartości - to ciągle połączenia myśli, decyzji, działania, relacji człowieka; jednostkowo, społecznie⁴.

2. OCENA I WYBÓR WARTOŚCI

Jako byt społeczny, kieruje się w swoim życiu normami. Normy jak drogowskazy pokazują, które wartości ludzie mają cenić. Norma moralna, jako ogólna reguła jest wskazówką. Obowiązując w społeczeństwie, nakazuje postępować według tych procedur. Normy moralne, jak i prawne, uzasadniamy za pomocą odpowiednich ocen. Aby oceny - nasze, przy wyborze wartości, kierowały nas we właściwym kierunku, należy zadbać o trudny i odpowiedzialny obszar działania jakim jest wychowanie, socjalizacja. Czyny ludz-

¹ Encyklopedia PWN. Warszawa 2004.

² W. Okoń. Słownik Pedagogiczny. Warszawa 1981.

³ K. Ostrowska. Wokół rozwoju osobowości i systemu wartości. [w:] CMPP-P. Warszawa 1998, s.11.

⁴ M. Gogacz. Człowiek i jego relacje. Warszawa 1985.

kie pokrywają się z potrzebami jednostki i społeczeństwa. Są one w większym, lub mniejszym stopniu zgodne z prawami nauki, natury. Bo właśnie nauka i jej aksjomaty pomagają, tłumaczą, ułatwiają znaleźć odpowiedź na nurtujące pytania; związane z życiem osobniczym i społecznym. Człowiek jako podmiot działający, wciąż ustosunkowuje się w jakiś sposób do przedmiotów, do osób oraz do faktów, zjawisk, z którymi w tym działaniu się styka. Karol Wojtyła analizując zagadnienie normy i wartości, zwraca uwagę, że wartość moralna nie może być tylko przedmiotem przeżycia emocjonalnego. Musi być ona również przedmiotem poznania, czyli przedstawienia intelektualnego oraz chcenia⁵. „Wartość moralna antycypowana intelektem i przyjmowana chceniem (wolą) osoby, bywa w każdym czynie niejako wydobywana z dynamiki bytu tejże osoby, ze stosunku tego, kim ona jest, do tego, kim powinna się stawać”⁶.

3. DECYZJE, WYBORY

Rozpatrując problem umiejętności wyboru, podjęcia decyzji, należy podkreślić wagę czynników jakimi są procesy związane z wychowaniem. To, czy będziemy umieli podjąć właściwą decyzję, zależy od woli człowieka oraz od jego dojrzałości. Gdyż właśnie, podejmowanie decyzji, ujawnia nam, że człowiek jest Osobą. Jest on suwerennym podmiotem. Wybieramy to, co nam odpowiada. W to angażujemy naszą wolę i nasze siły poznawcze.

4. MIĘDZY DOBREM A ZŁEM

Przedmiotem naszego wyboru, decyzji jest dobro poznane i chciane. Od człowie-

ka i jego decyzji, zależy porządek moralny i prawny. Stabilność społeczeństwa i stabilność osobowości człowieka też zależy od odpowiednich wyborów⁷. Dobra, pojawiające się przed człowiekiem, nie są równe. Naszym zadaniem jest wiedzieć, co jakim jest dobrem, i odpowiednio je traktować. Człowiek, dzięki udziałowi zmysłów i intelektu, może rzeczywistość wchłaniać w siebie. Życić nią w sposób duchowy. Wiek XIX i XX przynosi bogaty rozwój psychologii osobowości. Później zaczęto interesować się i prowadzić badania w zakresie psychologii zwierząt; różne eksperymenty na bazie rozwoju techniki. Ale wiek XX zostawia też wielkie doświadczenie - całej ludzkości. Nauki społeczne musiały przepracować, omówić, opisać, to traumatyczne doświadczenie Zła⁸ - w różnych jego obliczach. Od okresu II wojny światowej rozpoczyna się intensywne prace nad rozwojem nauki o osobowości człowieka. Szczególne zainteresowanie kierowano na obszar wiedzy o cechach, budowie i pochodzeniu charakterów, przekonań, uzdolnień, poglądów... To dawało podstawę do wyjaśniania wielu aspektów moralnych, etycznych. Próbowano wyjaśniać motywy działań, reakcji. Drugi wątek, który rozwinął się w psychologii osobowości, to wątek moralistyczny. Od najdawniejszych czasów dyskutowano, ciągle budując pewne zasady do ocen, jakim człowiek jest, a jakim być powinien. Rozpatrywano sprawy dotyczące charakteru i w ogóle osobowości człowieka, od strony ideałów i norm moralnych. Wielu autorów danych dziedzin ukazuje związek wpływu ideałów moralnych na konstrukcje teorii psychologicznych.

⁵ K. Wojtyła. Wykłady Lubelskie. Lublin, s. 290.

⁶ Tamże, s.291.

⁷ M. Gogacz. Podstawy Wychowania. Niepokalanów 1993.

⁸ M. Zdziechowski. O okrucieństwie. Kraków 1993.

5. IDEALY

Rozważania, o problemie wartości w życiu człowieka, wiążą się przede wszystkim z naukami takimi jak: filozofia, etyka, psychologia i pedagogika...Każda z tych nauk coś wnosi, uzupełnia, poszerza problem - tak teraz współcześnie - nas interesującej. M. Gogacz wyraził taką myśl: „Humanizm zawsze polega na wierności istnieniu, prawdzie i dobru realnego człowieka. Spełnia się humanizm w relacjach miłości, wiary w człowieka, zaufania człowiekowi, w kształceniu sprawności rozumienia i rozumnych decyzji”⁹.

Humanizm powinien być środowiskiem człowieka. Miłość, wiara, zaufanie, prawda, dobro, nie mogą być abstrakcyjnymi celami. One są zadaniem i zadane nam dla budowania środowiska przyjaznego i wyzwającego twórczo. Tak powinny wyglądać, spełniać się, codzienne odniesienia międzyludzkie.

6. ŁAD SPOŁECZNY

Relacje te budują środowisko humanistyczne człowieka, pozwalają utrzymać ład społeczny. Wartości są bezwzględnie potrzebne człowiekowi. Jak cegiełki, jak mozaika, tworzą podstawę, moralny fundament dla jednostki a tym samym dla społeczeństwa. Ład społeczny, pokój, sprawiedliwość czy demokracja, możliwe są wtedy, gdy człowiek potrafi harmonijnie łączyć swoje najgłębsze ideały z wymaganiami życia społecznego.

Najogólniej ujmując można sformułować następujące ideały o charakterze demokratycznym. Są to: sprawiedliwość, wolność i równość, służebny charakter władzy, miłość bliźniego, pokój. Mają one swój rodowód w chrześcijaństwie. Kultura

europejska powstała w oparciu o te wartości. Tu, na tej ziemi powstały piękne dzieła Renesansu. I również tu, na tej ziemi, powstały nurty pozytywistyczne. Sławiły sens pracy organicznej i ukochania własnej ziemi. W powieści M. Konopnickiej¹⁰ znajdziemy opis dramatycznego i heroicznego losu ludzi. Z polskiej ziemi wyruszyli chłopcy, jak pan Balzer do Brazylii „za chlebem”, Jednocześnie niesli ze sobą wartości dla nich najcenniejsze fundamentalne; wiarę katolicką, wyjątkową szczególną miłość do Matki Bożej. Zaszczepiali ją na nowych kontynentach.

7. ODPOWIEDZIALNOŚĆ

Wartości: miłość, wiara, nadzieja, humanizm, życie człowieka... wymagają ochrony. Dla nich trzeba być mądrze i życzliwie obecnym na wszystkich polach, płaszczyznach działania ludzi. Wszędzie tam, gdzie istnieją relacje międzyludzkie, tam stworzymy i chronimy cenne i „życiodajne” -dla człowieka i ludzkości, wartości.

Nieszczęściem jest, gdy dokonuje się proces odwrotny... Jedną z istotnych wartości dla ludzi jest wiara. Człowiek połączony jest z rzeczywistością za pośrednictwem wielu stosunków. Każda osoba, na swój określony sposób, wyraża się wobec Stwórcy, jakoś odnosi się do siebie samego, do ludzi i świata. Jest to pewien rodzaj przyporządkowania wszystkiego i wszystkiemu co istnieje¹¹.

8. MORALNOŚĆ

W Encyklice *Veritatis Splendor*» Jan Paweł II zawarł taką myśl ...tylko w posłuszeństwie uniwersalnym normom moralnym znajduje człowiek pełne potwierdzenie swojej godności jako osoba oraz możliwość

⁹ M. Gogacz. Człowiek i jego relacje. Warszawa 1985.

¹⁰ M. Konopnicka. Pan Balzer w Brazylii.

¹¹ J. Kłys. Ich dwoje. Poznań.

prawdziwego wzrostu moralnego. I dalej tamże – „Normy, o których mowa stanowią bowiem solidny fundament i trwałą gwarancję sprawiedliwego i pokojowego współżycia ludzi”¹². Natomiast O. Jacek Woroniecki w swoich pracach podkreślał, że człowiek jako istota duchowo-poznawcza i duchowo-dążeniowa wkracza w dziedzinę moralności i doskonalenia moralnego. Ukazał w swoich dziełach nierozzerwalną łączność, jaka występuje między etyką a pedagogiką, na gruncie katolicyzmu. Podkreślał znaczenie wychowania ludzi z „charakterem”, którzy powinni być mądrymi i zdrowymi moralnie członkami Kościoła i społeczeństwa. Ta wizja „pedagogiki intelektualnej” i „moralnej” (za autorem) wydaje się w naszych czasach szczególnie potrzebna do rozważenia i zastosowania w praktyce¹³. Aby człowiek mógł dokonać właściwego wyboru musi wpierv poznać normy moralne, którymi powinien się kierować w codziennym życiu. Zachowania ludzkie kształtowane są nie tylko przez wzory, ale i popędy, w tym także i niższe. To wymaga, by zachowania poprawne były wielokrotnie ćwiczone. Człowiek o silnie rozwiniętej warstwie naturalnego porządku moralnego postępuje zgodnie z naturalnym porządkiem świata. Jego czyny są harmonijne z prawami świata. Tylko wtedy powstanie naturalny układ samokontroli, gdy człowiek w dzieciństwie będzie poddany właściwym wpływom, wzorcom i ćwiczeniom moralnym, pedagogicznym w swoim środowisku macierzystym. Znany socjolog polski prof. F. Adamski¹⁴ bardzo mocno podkreśla pielęgnowanie w życiu społecznym takich wartości chrześcijańskich jak: god-

ność osoby ludzkiej, życie, wolność, sprawiedliwość, prawa człowieka. W naszym społeczeństwie - Polsce - ten zbiór wzbogacony jest o wartość religii, która mocnym śladem odcisnęła się na historii-w kulturze naszego kraju. Rezygnacja z wartości religii i tego co wniosła - ze sobą, w rozbudowę kultury, byłaby sprzeniewierzeniem się wobec dorobku narodowego.

9. UMOWY SPOŁECZNE...

Należy tu uwypuklić myśl Jana Pawła II, który wymienia 7 zasadniczych praw człowieka : poczęcia i życia , wolności, rozwoju intelektualnego, pracy, rodziny, prawdy i wiary¹⁵. To fundamentalne wartości. Wielu ludzi, wielu mądrych ludzi spierało się o koncepcję prawa naturalnego. Ale nawet ci, którzy zbyt liberalnie zaczęli ten temat traktować, problem rozważać, zostali porażeni czynami człowieka i monstrualnym złem w okresie II wojny światowej. Społeczność światowa domagała się oceny tych faktów historycznych. Część ludzkości została głęboko zraniona. Zburzono jej określony świat wartości. W 1948 r. na kontynencie amerykańskim ONZ uchwaliło „Powszechną Deklarację Praw Człowieka”. Tu mocno zaakcentowano przyrodzone prawa człowieka do życia, wolności, bezpieczeństwa. Zaznaczono, wyróżniono, tak cenne wartości dla istnienia człowieka i społeczeństw.

Zło i dobro powstaje w człowieku¹⁶. Ważnym jest, aby człowiek przez wychowanie i obyczaje umiał tworzyć ład społeczny, ład naturalny. Musi rozumieć i cenić sens pielęgnowania wartości ogólnoludzkich, wynikających z prawa naturalnego.

¹² Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis Splendor*, pkt 96 (1993.)

¹³ A. Rynio. [w:] *Imigracje*. marzec-kwiecień 1994, nr 19/20.

¹⁴ „Zapomniany autor <Sumy o wychowaniu moralnym>”.

¹⁵ Jan Paweł II. Encyklika *Coentismus Annus* pkt 47(1991).

¹⁶ Tamże 8.

10. WYCHOWANIE I SAMOWYCHOWANIE...

Widząc problem powiązania jednostki ze środowiskiem w aspekcie twórczego budowania, tworzenia ładu naturalnego, społecznego; musimy dotknąć pojęcia demokracja. Jest to najbardziej- współcześnie, akceptowany system polityczny. Zasady tego systemu dają największą możliwość kontrolowania władzy przez społeczeństwo. Ale też demokracja wymaga wielkiej pracy wychowawczej społeczeństwa i pracy dla społeczeństwa. Jeżeli ludzie zaniedbają ten ciągły wysiłek, tę pracę, łatwo może ona przekształcić się w totalitaryzm. Człowiek musi pragnąć dobra. Ceniąc wartość jaką jest miłość, rozwijamy wartości - odpowiedzialność za drugiego człowieka, empatię, wrażliwość. Wyrastając w środowisku naturalnym, w którym ta wartość jest ceniona, pielęgnowana i pogłębiana, uczymy siebie i innych. Uczymy młodych - następane pokolenia, odpowiedzialności za życie, odpowiedzialności za drugiego człowieka.

11. SENS ŻYCIA...

Poszukiwanie, poznawanie jest naturalnym zachowaniem młodej istoty ludzkiej. To prawidłowa psychologicznie reakcja. Najpierw jest to zaspokojenie potrzeby poznawczej „sensu własnej osoby”¹⁷. Rozumienie to, daje możliwość poznawania sensu życia. W ogóle sens życia czyni człowieka bardziej skutecznym i jest to również warunkiem rozwoju jego osobowości. Możliwe to jest wtedy, gdy istnieje zgoda z „wartościami przydającymi człowiekowi godność”¹⁸.

Wydaje się, że ukazując rolę wartości dla człowieka, decydującym aspektem jest sens życia człowieka. Pielęgnując wartości tworzące człowieka - Osobę i społeczeń-

stwo, ubogacamy Świat dany nam przez Najwyższego Stwórcę. Ubogacamy go, mając i rozumiejąc swój - jednostkowy, sens życia, jak i sens życia ludzkości.

12. „KAGANEK OŚWIATY”...

Historia nie jeden raz pokazała nam, że zaniedbanie kształcenia, nauczania i wychowania obywateli prowadzi do przymusu w rządzeniu. Na sankcjach nie jest możliwe rządzić twórczo. Zmiany polityczne pociągają za sobą zmiany w różnych gałęziach gospodarki kraju. A to szczególnie mocno odbija się na oświacie. Brak ładu społecznego, brak stabilizacji to rysy na „kruchym i precyzyjnym kaganku oświaty”. Wiedza i jej wykorzystanie to motor napędzający rozwój każdego kraju. Jakość oświaty polskiej, a szczególnie wiejskiej zależy od poziomu osobowego nauczycieli-wszystkich szczebli oświaty, ich moralności, wrażliwości, wykształcenia. To równanie powinno zawsze dawać wynik pozytywny. Tym wynikiem powinni być mądrzy, odpowiedzialni ludzie. Każdy człowiek to wartościowa, nie powtarzalna część naszego narodu, społeczeństwa. Tylko wtedy tworzymy pełne, prawidłowe, właściwe relacje osobowe. Dobrze mieć mądrych i pięknych duchem nauczycieli. Dobrze mieć szlachetne wzory osobowe. Słusznym jest to pielęgnować dla wzrastania kulturowego narodu. Nie zapominać o pokorze wobec życia, zwłaszcza, gdy jest się na godnych społecznie stanowiskach. To są te naczelną wzory postaw dla każdego człowieka.

Właśnie teraz, te refleksje, powinny towarzyszyć nam, przewijając się w naszym życiu. Musimy umieć stawić opór zalewowi zła w różnych formach. Odbieranie, niszczenie wartości naturalnych¹⁹, oszli-

¹⁷ K. Obuchowski. Psychologia dążeń ludzkich. Warszawa 1964, s. 239.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ List Episkopatu Rady ds. Rodzin do posłów i senatorów 11.01.2009.

ARTICLES

fowanych jak diamenty przez chrześcijaństwo, kulturę, unicestwienie wartości naczelných - to zabieranie ludziom sensu życia. Bezsens - to brak radości w życiu, brak ubogacenia, brak doskonalenia świata istot myślących. Miarą naszej dojrzałości (indywidualnej, społecznej) było, jest, i będzie, umiejętność obrony, utrzymania depozytu - tych fundamentalnych wartości, dla następnych pokoleń.

STRESZCZENIE

Dobro, poznane i chciane przez człowieka, jest kluczem do budowania sensu życia. Oceny i decyzje, które mądrze wyróżniają wartości Dobra od Zła. Ład społeczny jako wynik moralnych, odpowiedzialnych

wyborów człowieka. Znaczenie rodziny, wychowawców, nauczycieli... w tworzeniu środowiska humanistycznego dla rozwoju młodego pokolenia.

SUMMARY

The reflections about part of value in the man's life...

Good, got to know and wanted by man, it is key to building the sense of life. Opinion and decisions which favour from Evil the value of Good wisely. The social order as result of moral, responsible the man's elections. Meaning of family, tutors, teachers... in creating for development of young of generation the humanistic environment.

*Kwiaty są pięknymi słowami i hieroglifami natury,
którymi daje nam ona poznać, jak bardzo nas kocha*

Johann Wolfgang Goethe